

УДК 323.21:351.758(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2786-5681-2024-1.08>

Тетяна ДРОЗД

кандидат педагогічних наук, декан факультету публічного управління, соціальних та природничих наук, Комунальний заклад вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти»

drozdtm0173@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9054-771X

ГРОМАДСЬКИЙ ХАБ ЯК ПЛАТФОРМА ДЛЯ КОНСОЛІДАЦІЇ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ВЗАЄМОДІЇ З ВЛАДОЮ

Анотація. У публікації розглянуто тенденції розвитку громадянського суспільства в Україні у період з 2016 року дотепер. Особливу увагу приділено значенню громадських організацій як соціального інституту, що сприяє налагодженню діалогу та співпраці між громадою і державою.

Розглянуто проблеми й виклики, які виникають у діяльності інститутів громадянського суспільства, зокрема й недостатній рівень розвитку інфраструктури для налагодження партнерської взаємодії. Обґрунтовано доцільність організації хабів громадянського суспільства як ефективного шляху подолання цих викликів.

Стаття має на меті проаналізувати позитивний досвід діяльності хабів громадянського суспільства (на прикладі HUB «Місто змістів» м. Вінниці), довести важливість організації таких соціальних просторів для підвищення інституційної спроможності громадських організацій, консолідації зусиль у налагодженні діалогу й взаємодії між владою і громадою.

Методологічну основу дослідження становлять методи емпіричного дослідження, а саме: опис, порівняння, аналіз статистичних даних та методи теоретичного пізнання, зокрема узагальнення та аналіз, сходження від конкретного до абстрактного.

Наукова новизна роботи полягає у визначенні й аналізі чинників, які мають позитивний вплив на організацію та практичну діяльність просторів громадянського суспільства.

Зроблено **висновки**, що важливе значення в організації діяльності просторів громадянського суспільства мають такі чинники, як: постійна комунікація з місцевою владою; створення документальної бази, що унормовує діяльність на місцевому і державному рівні; вивчення та впровадження зарубіжного досвіду, налагодження співпраці з міжнародними донорськими організаціями та взаємодії з територіальними громадами й ІГС України; використання різних форм і методів роботи в очному, дистанційному та змішаному форматах, систематичні моніторинги запитів різних сегментів цільової аудиторії, гнучкість у реагуванні на виклики й потреби часу, розбудова комунікаційної стратегії, популяризація власної діяльності та обмін досвідом з подібними інституціями в Україні та за кордоном.

Ключові слова: громадянське суспільство, інститути громадянського суспільства, громадські організації, громадські хаби, громадські спілки, мережа організації громадянського суспільства, міжнародна співпраця, грантова і проектна діяльність, чинники розвитку громадських хабів.

Tetiana DROZD

Candidate of Pedagogical Sciences, Dean of the Faculty of Public Administration, Social and Natural Sciences, Public Higher Educational Establishment "Vinnytsia Academy of Continuing Education"

drozdtm0173@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9054-771X

CIVIC HUB AS A PLATFORM FOR CONSOLIDATING CIVIL SOCIETY INSTITUTIONS AND INTERACTION WITH AUTHORITIES

Abstract. This publication explores the trends in the development of civil society in Ukraine from 2016 to the present. The author of the article pays special attention to the importance of public organizations as a social institution that promotes dialogue and cooperation between the community and the state. The paper describes the challenges and problems that arise in the activities of civil society institutions, in particular, the insufficient level of infrastructure development for the establishment of partnership interactions. It substantiates the expediency of organizing civil society hubs as an effective means of solving these challenges.

The article **aims** to analyze the positive experience of civil society hubs (using the example of the HUB "City of Contents" in Vinnytsia), emphasizing the importance of organizing such social spaces to enhance the institutional capacity of civil organizations and consolidate efforts in fostering dialogue and interaction between the government and the community.

The methodological basis of the research consists of empirical research methods, namely: description, comparison, analysis of statistical data, and methods of theoretical cognition, including generalization and analysis, moving from concrete to abstract.

The scientific novelty of the work lies in identifying and analyzing factors that have a positive impact on the organization and practical activities of civil society spaces.

The conclusions of the article emphasize the significant role of such factors as constant communication with local authorities; creation of a documentary base regulating activities at the local and state levels; studying and implementing foreign experience, establishing cooperation with international donor organizations and interaction with territorial communities and CSOs of Ukraine; use of various forms and methods of work in face-to-face, remote and mixed formats; systematic monitoring of requests from different segments of the target audience; flexibility in responding to the challenges and needs of the time, building a communication strategy, promoting one's own activities and sharing experience with similar institutions in Ukraine and abroad.

Key words: *civil society, civil society institutions, civil organizations, civil hubs, civil unions, network of civil society organizations, international cooperation, grant and project activities, factors of civil hubs development.*

Постановка проблеми. Тривалий час відносини між державним і громадським сектором на пострадянському просторі характеризувались як дефіцит довіри, що стало наслідком зокрема й недосконалості комунікації та відсутності чітко вироблених механізмів співробітництва.

У Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки серед тенденцій розвитку зазначено щорічне збільшення кількості громадських організацій (ГО), починаючи з 2016 року. До прикладу, за даними Державної служби статистики України, станом на грудень 2021 року кількість зареєстрованих громадських організацій в Україні досягла 96258, що на 19193 більше, ніж в 2013 році (тобто приріст складає 25%).

Проте, незважаючи на зростання кількості громадських організацій, за їхньою чисельністю у співвідношенні з кількістю населення Україна значно поступається країнам ЄС. Ще більш важливим, на нашу думку, є не лише формальна кількість громадських об'єднань тощо, скільки їх дієвість, зростання рівня залучення громадян, можливість здійснювати помітний вплив на ухвалення локальних і загальних рішень. Попри велику кількість зареєстрованих неурядових організацій, лише менша їх частина постійно й активно працює, більшість існує лише формально, функціонуючи епізодично.

Участь громадян та інститутів громадянського суспільства (ІГС) у формуванні та реалізації державної політики, вирішенні питань місцевого, регіонального, загальнодержавного значення, на жаль, переважно не має системного характеру. Потреба активізації діяльності ІГС, спрямованих на урахування потреб та можливостей різних цільових аудиторій, об'єднання зусиль з метою досягнення

більш вагомих результатів не втрачає актуальності.

За підсумками дослідження «Громадянське суспільство України в умовах війни», проведеного у грудні 2022 – січні 2023 року Київським міжнародним інститутом соціології, констатовано, що повномасштабне вторгнення 2022 року зменшило кількість нових ГО, що з'являються в Україні, проте радикально збільшило число нових благодійних організацій. Так, у 2022 році було зареєстровано 2760 ГО, кількість реєстрацій нових БО склала 6367. Події останніх років демонструють значно більш високий рівень громадянської свідомості і відповідальності українців. Аби цей результат й надалі був сталим, необхідне напрацювання механізму ефективного використання наявного соціального капіталу, підвищення рівня кваліфікації лідерів ІГС, створення умов для результативної взаємодії між собою та з органами влади. Позитивний приклад такої діяльності вбачаємо ми у створенні і діяльності хабів громадянського суспільства.

Аналіз джерел та останніх досліджень. Роль громадських організацій у розвитку громадянського суспільства перебуває у фокусі уваги українських та зарубіжних дослідників. Вітчизняними вченими вивчаються різні аспекти діяльності громадських організацій, а саме: питання сутності та типологізації громадських організацій (Л. Войтова, М. Новіков, В. Степаненко, Л. Усаченко та інші); роль громадських організацій у становленні та розвитку громадянського суспільства (В. Коваленко, А. Лясота, А. Матвійчук, А. Петрашкін, М. Токар, О. Хуснутдінов, О. Юлдашев та інші); правові аспекти взаємовідносин громадських організацій і держави (А. Галай, І. Грицай, О. Зарічний, В. Ковальчук, В. Кравчук, В. Мартиненко, К. Меркулова, С. Пономарьов, О. Тин-

кован та інші); соціальна відповідальність громадських організацій в Україні (О. Бердана, У. Волинець, В. Дементов, І. Стронянська, А. Ткачук та інші). Громадські організації є також об'єктом численних емпіричних соціологічних та статистичних досліджень в Україні.

В останнє десятиліття в Україні активно вивчається та впроваджується зарубіжний досвід діяльності хабів громадянського суспільства як інноваційних майданчиків, що дозволяють акумулювати зусилля діяльності різних громадських організацій, збільшити синергетичний ефект їхньої взаємодії. Саме це питання, на нашу думку, потребує додаткової уваги.

Публікація має **на меті** проаналізувати позитивний досвід діяльності хабів громадянського суспільства в Україні (на прикладі НУВ «Місто змістів» м. Вінниці), довести важливість організації таких соціальних просторів для підвищення інституційної спроможності громадських організацій, оптимізації діяльності й консолідації зусиль, для налагодження діалогу й взаємодії між владою і громадою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток громадянського суспільства є однією з важливих умов становлення України як демократичної, правової держави, її сталого розвитку, практичного вирішення соціально-політичних проблем, зокрема й забезпечення законних прав та свобод людини.

Відповідно до «Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 року № 976, до інститутів громадянського суспільства віднесено: громадські організації, професійні та творчі спілки, організації роботодавців, благодійні і релігійні організації, органи самоорганізації населення, недержавні засоби масової інформації та інші невідприємницькі товариства і установи, легалізовані відповідно до законодавства.

Не зменшуючи значення жодного з вищезазначених ІГС, підтримуємо думку І. Євдокімової щодо важливості громадських організацій як соціального інституту, що сприяє розбудові громадянського суспільства, інституціоналізації суспільних інтересів, ГО як «ядра, важливої ланки та головного посередника між громадою і державою» [3, с. 42].

У Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки, затвердженій Указом Президента України від 27 вересня 2021 року № 487/2021, серед стратегічних завдань зазначено: «реалізація проектів, спрямованих на розвиток інфраструктури, ... яка створює умови для ефективного функціонування інститутів громадянського суспільства, сприяє поліпшенню доступу таких інститутів до навчання, комунікації, мережування, обміну ресурсами» [9, с. 10–11].

У продовження цієї тези підкреслимо, що одним із викликів, зазначених у Національній стратегії, є «недостатній рівень розвитку інфраструктури для ефективного функціонування інститутів громадянського суспільства (ресурсні центри, заклади освіти, навчально-методичні установи, консультаційні та юридичні служби тощо)» [9, с. 10].

Одним із шляхів подолання цих викликів вважаємо організацію та діяльність хабів громадянського суспільства.

Нагадаємо, що хаби – це інноваційні простори, де люди можуть об'єднатися, аби розробляти та реалізовувати найрізноманітніші проекти, до прикладу, з економіки, екології, освіти, культури тощо. Діяльність хабів насамперед спрямована на розвиток громад, інновацій та соціального підприємництва, а також на зміцнення громадської активності та діалогу між різними групами населення [10].

У теперішній час мережа хабів в Україні стрімко збільшується. Розглянемо докладніше діяльність такого простору на прикладі Вінницького міського НУВ «Місто змістів».

Точкою відліку в історії створення «Міста змістів» став 2014 рік, коли найактивніші громадські організації Вінниці внесли пропозицію до «Програми сприяння розвитку інституцій громадянського суспільства на 2015–2017 роки» щодо створення інкубатора для громадських організацій. Малось на увазі облаштування приміщення, де представники місцевих ГО, ініціативні групи й активні громадяни могли б спілкуватися й налагоджувати взаємодію.

У 2015 році таке приміщення було обрано й передано Вінницькою міською радою на баланс комунального підприємства «Інституту розвитку міст». Під час проведення ремонтних робіт були враховані пропозиції громадських організацій щодо дизайну приміщення.

Підкреслимо, що вже на цьому етапі відбувалась постійна комунікація представників міської влади й ІГС. Ідея «Соціохабу» знайшла підтримку серед 50 громадських об'єднань Вінниці.

У 2017 році завершено ремонтні роботи, закуплено меблі та мультимедійне обладнання. Водночас для адміністрування приміщення та сприяння налагодженню взаємодії «влада – громада» у структурі КП «Інститут розвитку міст» створено відділ розвитку громадянського суспільства. Саме він надалі відіграє ключову роль у координації спільних дій.

Хаб відкрився у січні 2018 року. Він став не лише фізичним місцем для проведення заходів, а ще першим в Україні соціальним простором для розвитку місцевого громадянського суспільства, платформою для взаємодії та комунікації органів влади з громадою. Упродовж року в хабі проведено понад 365 заходів за участю представників громадських організацій, органів влади, активних мешканців міста. Загальну кількість заходів, проведених за час функціонування хабу, надалі узагальнимо в таблиці.

На концептуальному й організаційному етапах організації хабу важливим стало вивчення світового досвіду країн, які є флагманами запровадження інструментів партисипації. На етапі практичної діяльності за участі представників громадських організацій розпочалась реалізація грантового проєкту «Місто зі змістом: простір комунікації та партисипації» за фінансування Уряду Канади через Фонд підтримки ініціатив з демократичного врядування та розвитку. У цей час ідея хабу трансформувалася в поняття партнерства влади і активної громади. Простір отримав назву НУВ «Місто змістів». Для подальшої діяльності ключове значення мало створення Стратегії розвитку партнерства влади і громади.

Вищесказане дозволяє дійти певних висновків: по-перше, для організації хабів громадянського суспільства важливе значення має організаційна й фінансова підтримка ініціатив ІГС органами місцевого самоврядування. По-друге, таке партнерство потребує створення відповідної нормативної бази. По-третє, врахування в роботі закордонного досвіду, участь у грантовій та проєктній діяльності є тими чинниками, що забезпечують більш інтенсивний та результативний розвиток.

Значущою подією в цей період стало заснування Громадської спілки «Мережа організацій громадянського суспільства «Місто змістів»», до складу якої увійшли спочатку 29 громадських організацій міста Вінниці. Динаміку розвитку цієї спілки буде відображено в таблиці нижче.

У 2019 році розпочато важливі для розвитку ІГС проєкти: загальноміський НеФорум-активація «Дізнавайся. Долучайся. Дій» та «Школа активних вінничан/ок «ActiveLAB». Заходи мали на меті активізацію вінничан, представлення громадських організацій міста, обговорення викликів, що виникають перед громадським сектором, та спільне напрацювання шляхів їх вирішення.

Серед форматів заходів, які використовувалися найчастіше: лекції, робочі зустрічі, тренінги, громадські слухання, засідання, семінари, прес-конференції, молодіжні обміни, модульні навчальні програми, конкурси грантів, ярмарки проєктів, дискусії, консультації, презентації, круглі столи.

Доцільним організаційно-управлінським рішенням стало створення Координаційної ради Спілки «Мережа організацій громадянського суспільства «Місто змістів», яка стала керівним органом Мережі, що забезпечує сталу та якісну роботу Спілки.

У грудні 2019 року в Києві відбувся форум розвитку громадянського суспільства від ІСАР «Єднання», де понад 2500 представників та представниць громадських та благодійних організацій, донорів, медіа, бізнесу та влади дискутували про розбудову сталих практик самозарадності третього сектору. На форумі було презентовано «Місто змістів» як приклад ефективної взаємодії громади і влади у Вінниці.

Варто зазначити, що якісна промоційна кампанія та участь у такого роду заходах сприяла, з одного боку, популяризації діяльності Вінницького хабу в Україні та за її межами, з другого – стала потужним мотивуючим фактором для подальшого розвитку.

У 2020 році важливою подією в контексті взаємодії громадськості й влади стало підписання Меморандуму про Партнерство між Громадською спілкою «Мережа організацій громадянського суспільства «Місто змістів» та Вінницькою міською радою, під час якого представники влади та громадськості домо-

вилились про створення платформи для діалогу, постійної комунікації щодо розвитку міста.

Викликом для налагодженої діяльності хабу стали обмежувальні протиепідемічні заходи у зв'язку з поширенням на території України COVID-19. Зважаючи на карантинні обмеження, введені Постановою Кабінету Міністрів України № 211 від 11 березня 2020 року, частина запланованих подій була скасована, робота Координаційної ради Мережі перенеслась в онлайн.

Відповідно вимогам часу став проєкт «NGO Talks» – цикл онлайн-зустрічей з громадськими організаціями Вінниці. Тематику для спілкування були обрані «Виклики для третього сектору, пов'язані з карантином», «Взаємодія з донорськими організаціями та зміна форматів роботи ГО», «Вихід з карантину: як зміниться громадський сектор після пандемії» тощо. Сумарно ефіри охопили близько 2000 глядачів та залишилися доступними для перегляду на сторінці хабу у соціальній мережі Фейсбук.

Отож, важливою ознакою якісної діяльності хабу є гнучкість у роботі, вміння швидко реагувати на нові виклики, пропонуючи заходи, спрямовані на задоволення актуальних запитів.

Безумовно значущим для розвитку продуктивного середовища стало формування експертного пулу. Так, у цей період сформовано базу експертів, які висловили готовність допомагати організаціям громадянського суспільства розвиватись і підвищувати свою організаційну спроможність.

Вважаємо за доцільне також підкреслити, що за підтримки Ініціативного центру сприяння активності та розвитку громадського почину «Єднання» (ІСАР «Єднання»), аналітичного центру «CEDOS» та проєкту «ПРОМІС» було проведено дослідження щодо взаємодії влади і громади у Вінниці, яке надалі стало традиційним щорічним. Такий моніторинг дозволяє своєчасно реагувати на нові тенденції, констатувати й аналізувати проблемні питання, що виникають, коригувати відповідно до них стратегічні напрями подальшої діяльності.

Діяльність хабу «Місто змістів» не обмежується місцевими ініціативами. Представники відділу розвитку громадянського суспільства та Координаційної ради долучилися до розробки «Карти правових реформ для громадянського суспільства в Україні» в рамках проєкту «Ініці-

атива секторальної підтримки громадянського суспільства України», реалізованого Консорціумом у складі ІСАР Єднання, Українського незалежного центру політичних досліджень (УНЦПД) та Центру демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ), та взяли участь у розробці та обговореннях проєкту Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні.

Хаб – це майданчик, відкритий для інновацій. Вінницький міський хаб «Місто змістів» цілком відповідає такій характеристиці. Так, у 2021 році Координаційною радою спільно з представниками Вінницької міської ради було розроблено Стратегію партнерства між організаціями громадянського суспільства та Вінницькою міською радою. Започатковано процедуру надання тендерів ГО; обговорено проблеми сектору культури та залучено ГО до розробки програми розвитку культури на 2022–2024 рр.; прийнято рішення про розробку Екологічної стратегії для Вінницької міської територіальної громади.

Окрему увагу приділено розвитку територій, нещодавно приєднаних до Вінницької міської громади. Організатори низки заходів і навчань, тренінгів, круглих столів поставили за мету підвищення активності та залученості мешканців та мешканок Вінницької міської територіальної громади новоприєднаних населених пунктів.

Покращенню внутрішніх та зовнішніх комунікацій сприяла розбудова комунікаційної стратегії, зокрема й започаткований регулярний дайджест новин на сайті хабу та сторінках у соцмережах Facebook та Instagram, інформування членів мережі через розсилку електронною поштою.

Повномасштабне вторгнення внесло корективи в роботу хабу. Доцільність і часові рамки окремих проєктів було переглянуто та перенесено. Особливої актуальності набув такий напрям діяльності, як інтеграція внутрішньо переміщених осіб. Налагоджено контакти з громадськими організаціями, представники яких під час війни переїхали до м. Вінниці, та з ГО, нещодавно утвореними вимушено переселеними особами, для подальшої підтримки цих організацій та допомоги в адаптації в місті, консультативної підтримки про можливості діяльності.

Завершуючи аналітичний огляд діяльності хабу громадянського суспільства у Вінниці,

зазначимо, що у 2023 році розроблено та затверджено план реалізації на 2023–2024 рр. «Стратегії партнерства між інституціями громадянського суспільства та Вінницькою міською радою».

Узагальнимо ключові статистичні дані в таблицях.

Позитивна динаміка зростання кількості ІГС, які виявили намір та доєдналися до Громадської спілки «Мережа організацій громадянського суспільства «Місто змістів»», переконливо свідчить про те, що громадські організації вбачають доцільність у налагодженні партнерських взаємин та організації спільної діяльності.

Варто підкреслити, що заходи й проєкти, реалізовані на базі хабу, відповідають Стратегії партнерства між інститутами громадянського суспільства та Вінницькою міською радою і реалізовувались громадськими організаціями міста, структурними підрозділами Вінницької міської ради, комунальними підприємствами та установами, соціальними службами м. Вінниці у партнерстві з КП «Інститут розвитку міст» та Мережею ОГС «Місто змістів». Окремі ГО та департаменти ВМР долучалися до проведення заходів в якості організаторів або учасників неодноразово.

Висновки. Підводячи підсумки, зазначимо: проаналізувавши діяльність хабу «Місто змі-

тів», ми довели, що хаб громадянського суспільства є результатом партнерства активної громади і влади. Мета діяльності такого інфраструктурного об'єкту полягає в розширенні участі інституцій громадянського суспільства у розвитку місцевої громади. Це вартий уваги приклад налагодження співпраці громадських організацій з органами державної влади, залучення НУО до прийняття рішень, напрацювання дієвих механізмів розвитку громадянського суспільства.

Ми проаналізували, що важливе значення в організації діяльності просторів громадянського суспільства мають такі чинники, як: постійна комунікація з місцевою владою; створення документальної бази, що унормовує діяльність, на місцевому і державному рівні; вивчення та впровадження зарубіжного досвіду, налагодження співпраці з міжнародними донорськими організаціями та взаємодії з територіальними громадами й ІГС України; використання різних форм і методів роботи в очному, дистанційному та змішаному форматах, систематичні моніторинги запитів різних сегментів цільової аудиторії, гнучкість у реагуванні на виклики й потреби часу, розбудова комунікаційної стратегії, популяризація власної діяльності та обмін досвідом з подібними інституціями в Україні та за кордоном.

Таблиця 1

Кількість інститутів громадянського суспільства (ГО, БО), членів Громадської спілки «Мережа організацій громадянського суспільства "Місто змістів"»

Рік	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Кількість ІГС	29	33	41	47	50	57	68
Прийнято нових членів Мережі		4	8	6	3	7	11

Таблиця 2

Загальна кількість заходів, проведених на базі Вінницького міського НУВ «Місто змістів»

Рік	Організатори заходів			Загальна кількість заходів
	Вінницькі ОГС (зокрема й за участі Всеукраїнських та міжнародних організацій) + Ініційовані ГС «Мережа ОГС "Місто змістів"»	Структурні підрозділи Вінницької міської ради	Інші інституції (комунальні підприємства та установи, соціальні служби)	
2018				365
2019	92	17	2	476
2020	62	39	43	144
2021	72 + 15	40	46	173
2022	172 + 7	24	94	297
2023	198 + 29	33	82	342
Загальна кількість заходів				1797

Організована в такий спосіб спільна діяльність дає змогу інституціям громадянського суспільства більш системно та довгостроково працювати над розв'язанням суспільних про-

блем, захищати свої права та представляти інтереси, реалізовувати суспільно значущі проекти, впливати на прийняття рішень на місцевому й державному рівнях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Громадські хаби – універсальні платформи взаємодії: досвід різних міст України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/74846/>
2. Громадянське суспільство України в умовах війни – звіт за результатами дослідження [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surl.li/pzuec>
3. Євдокимова І. А., Вітківська І. М. Тенденції розвитку громадських організацій у сучасній Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2018. № 41. С. 42–48.
4. Меморандум про Партнерство між Громадською спілкою «Мережа організацій громадянського суспільства «Місто змістів»» та Вінницькою міською радою [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surl.li/rjffq>
5. Програма сприяння розвитку інституцій громадянського суспільства на 2015–2017 роки [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surl.li/rjfgc>
6. Про стан розвитку громадянського суспільства України в 2021 році та його зміни на початку 2022 року : матер. щоріч. доп. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://doi.org/10.53679/NISSanalytrep.2022.15>
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 року № 976 Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%D0%BF#Text>
8. Стратегія партнерства між інститутами громадянського суспільства та Вінницькою міською радою [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surl.li/rjfgj>
9. Указ Президента України від 27 вересня 2021 року № 487/2021 Про затвердження Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>
10. Хаби в Україні: мета, формати, ресурси. Посібник [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.prostir.ua/?library=posibnyk-haby-v-ukrajini-meta-formaty-resursy>

REFERENCES:

1. Hromadski khaby – universalni platformy vzaemodii: dosvid riznykh mist Ukrainy [Civic Hubs – Universal Platforms for Interaction: Experience from Various Cities in Ukraine]. Retrieved from: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/74846/> [in Ukrainian].
2. Hromadianske suspilstvo Ukrainy v umovakh viiny – zvit za rezultatamy doslidzhennia [Civil Society of Ukraine in the Conditions of War – Research Report]. Retrieved from: <http://surl.li/pzuec> [in Ukrainian].
3. Evdokimova, I. A., & Vitkovska, I. M. (2018) Tendentsii rozvytku hromadskykh orhanizatsii u suchasni Ukraini [Trends in the Development of Civil Organizations in Modern Ukraine]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina – Karazin Kharkiv National University Bulletin*, 41, 42–48 [in Ukrainian].
4. Memorandum pro Partnerstvo mizh Hromadskoiu spilkoiu «Merezha orhanizatsii hromadianskoho suspilstva «Misto zmistiv»» ta Vinnytskoiu miskoiu radoiu [Memorandum of Partnership between the Civic Association «Network of Civil Society Organizations «City of Content»» and Vinnytsia City Council]. Retrieved from: <http://surl.li/rjffq> [in Ukrainian].
5. Prohrama sprianniia rozvytku instytutsii hromadianskoho suspilstva na 2015–2017 roky [Program to Support the Development of Civil Society Institutions for 2015–2017]. Retrieved from: <http://surl.li/rjfgc> [in Ukrainian].
6. Pro stan rozvytku hromadianskoho suspilstva Ukrainy v 2021 rotsi ta yoho zminy na pochatku 2022 roku : mater. shchorich. dop. [On the State of Civil Society Development in Ukraine in 2021 and its Changes in Early 2022: Annual Report]. Retrieved from: <https://doi.org/10.53679/NISSanalytrep.2022.15> [in Ukrainian].
7. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 5 lystopada 2008 roku № 976 Pro zatverdzhennia Poriadku sprianniia provedenniu hromadskoi ekspertyzy diialnosti orhaniv vykonavchoi vlady. Cabinet of Ministers of Ukraine Resolution of November 5, 2008, No. 976 on Approval of the Procedure for Facilitating Public Expertise of the Activities of Executive Authorities. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
8. Stratehiia partnerstva mizh instytutamy hromadianskoho suspilstva ta Vinnytskoiu miskoiu radoiu [Partnership Strategy between Civil Society Institutions and Vinnytsia City Council]. Retrieved from: <http://surl.li/rjfgj> [in Ukrainian].
9. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 27 veresnia 2021 roku № 487/2021 Pro zatverdzhennia Natsionalnoi stratehii sprianniia rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini na 2021-2026 roky. Decree of the President of Ukraine dated September 27, 2021, No. 487/2021 on Approval of the National Strategy for the Development of Civil Society in Ukraine for 2021-2026. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> [in Ukrainian].
10. Khaby v Ukraini: meta, formaty, resursy. Posibnyk [Hubs in Ukraine: Purpose, Formats, Resources. Guide]. Retrieved from: <https://www.prostir.ua/?library=posibnyk-haby-v-ukrajini-meta-formaty-resursy> [in Ukrainian].